

Elfáradva és mégis feltöltve indultam haza, azzal a gondolattal, hogy ha Debrecenben élnék, biztosan a Bolyaiban szeretnék dolgozni és oda tartozni.

Gyevi-Bíró Eszter

*

A pécsi országos fesztiválról

Weöres Sándor Országos Gyermekszínházi Fesztivál, Pécs, 2021. október 24-26.

Az országos fesztiválra meghívott csoportok közül a következők vállalták a részvételt:

CsepPet

Érsekvadkerti Petőfi Sándor Általános Iskola
Levetkezett gönceink
Fontányi Andrea

Huncutkák utánpótlás

Ajaki Tamási Áron Katolikus Általános Iskola és
Alapfokú Művészeti Iskola, Óvoda és Bölcsőde
A költői verseny
Tormáné Szabó Ilona

BolyaiSokk – I.

Debreceni Bolyai János Általános Iskola és Alap-
fokú Művészeti Iskola
A fájós fogú oroszlán
Deczki Klára Éva

Petőfis Pupákok

Gödöllői Petőfi Sándor Általános Iskola
Mi hárman
Kis Tibor

A Berhidai II. Rákóczi Ferenc Német Nemzeti- ségi Nyelvoktató Ált. Isk. 4. és 8. osztálya

akatona sosefél
Fésüs Éva

Mosolycsaló Gyermekcsoport

Topolya Község Művelődési Háza, Topolya, Szer-
bia
LÚDAS M.
Crnkovity Edit, rendező: Crnkovity Gabriella

DRÁMÁSOK

1. sz. Kétnyelvű Általános Iskola, Lendva, Szlové-
nia
Magyar népmese: A csudamadár
Žana (Kusek) Prendl. Segítője, hang és a ppt készí-
tője: Brodar Leona

Muharay Elemér Színpad

Fóti Közművelődési és Közgyűjteményi Központ
Vörösmarty Művelődési Háza, Fóti
Múltidézők
Révész Melinda

Aranyos Kamaszok

Zuglói Arany János Általános Iskola és Alapfokú
Művészeti Iskola, Budapest
Kamaszágok
Lossos Borbála

Az Art Osztály zöld csoportja

Szigetmonostor Faluház
A piros lábos
Kas Kriszta

Érdi Kishangyák

Érdi Körösi Csoma Sándor Általános Iskola
Imbolygó iskola
Nagyné Balázs Gabriella

Mester Craft (Budapest)

Budapest IX. Kerületi Molnár Ferenc Magyar-An-
gol Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola
KOCKÓ
Éles Eszter

Napsugár Gyermekszínpad felsős csoportja

IV. Béla Katolikus Általános Iskola és AMI, Jász-
fényszaru

A rettentő görög vitéz

Kovács Tímea

Paff Színpad

Országgh Kristóf Általános Iskola, Sirok

Szent Antal szerencséje

Rajnavölgyi Vilmos

Fókuszból Gyermekszínpad

Csaplár Benedek Városi Művelődési Központ, Du-
naszerdahely (Szlovákia)

Érzelmek szivárványa

Jarábik Gabriella, Kuklis Katalin

Pogácsa az Arénában Színkör

Holdvilág Kamaraszínház Kulturális Egyesület, Bu-
dapest

A lila álmotól a Fekete országig...

Koltai Judit

A fesztivál létrejöttét Pécs Megyei Jogú Város és az Apolló Kulturális Egyesület segítette.

TÁMOGATÓK

EMBERI ERŐFORRÁS TÁMOGATÁSKEZELŐ

NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP KÖZMŰVELŐDÉS KOLLÉGIUM

HELYSZÍNEK: Bóbita Bábszínház, Janus Egyetemi Színház, E78

Vizualitás, dramaturgia darabválasztás, zeneiség

– többszemponútú beszámoló a 2021. évi Weöres Sándor Országos
Gyermekszínjátzó Fesztivál pécsi előadásairól –

Pap Gábor Papesz

Három réteg, tendencia

Az idei Weöres 16 látott produkciója nyomán három réteget, tendenciát láttam felerősödni: egyfelől azok a játékok domináltak, amelyek az ifjú színjátszók játékkedvére, színpadról valóssággal lesüvítő energiájára alapoztak, főleg az olyan falusi közegekből érkező csoportoknál, ahol immár több évtizedes hagyománya van a színjátszásnak (*Szent Antal szerencséje* – Sirok, *A rettentő görög vitéz* – Jászfényszaru), de ugyanide sorolható a vajdasági Topolyáról érkező gyerekek *Lúdas M.*-je, valamint az Érdi Kishangyák *Imbolygó iskolabolygója* is. Másfelől olyan produkciók érkeztek a fesztiválra – és ezek voltak többen –, amelyek hol egyszerűbb, hol rafináltabb dramaturgiával operálva a játszó személyes tapasztalataiból, egyéni és közösségi élményeiből fogalmazódtak, hol szerkesztett játékká (*Levetkezett gönceink*, *Kamaszságok*, *Érzelmek szivárványa*, *A lila álmotól a Fekete országig...*), hol ünnepi műsorra (*akaton a sosefél*), hol metaforikus történetre (*Múltidézők*, *Mi hárman*), vagy éppen félig, vagy majdnem egészében kisjátékfilmmé (*A piros lábos*, *Kockó*). A fesztivál harmadik rétegét a meseadaptációk adták: Lázár Ervin Négyszögletű kerek erdőjéből *A költői verseny*, *A fájós fogú oroszlán*, illetve *A csudamadár* című magyar népmese képviselte ezt a réteget. Ezek a kezdő csoportokkal készült munkák mutatták fel leginkább „az elbeszélés nehézségeit”, a nyelv vagy a történet illusztrálásának csapdáit, de ezeken az előadásokon is érződött, hogy a játszó „jól érzi magát” a

deszkákon – ami szerintem a legfontosabb, mert ennek elérése szakmai szempontból megtanulhatatlan –, és bár ez utóbbi, a játékok „néző felé fordítása” még hiányosságokat mutatott, a rendező-tanárokkal való szakmai beszélgetésen kiderült, hogy ezt ők is tudják, és alapvetően „tanulni jöttek” – hiszen ez a fajta tudás viszont éppen ilyen alkalmakon, valamint különféle képzéseken elsajátítható.

Természetesen mindhárom réteg előadásainak hatását felerősítette, szinte valódi ünneppé avatta az a tény, hogy hosszú idő, több mint két év után találkozhattak egymással az ország és a Kárpát-medence magyar nyelvű gyermekszínházát demonstráló fiatalok, rendező tanáraik és a szakma más képviselői. A karantén zárt világa után a legnagyobb fejlemény az volt, hogy végre EGYÜTT és ENNYIEN találkozhattunk egymással – és mivel az esemény egybekötődött egy tematikájában is ünnepi konferenciával, illetve az MDPT és az ODE szintén ünnepélyes díjátadóival¹ – szép számban voltak jelen érdeklődő drámapedagógusok, gyermek- és diákszínház-rendezők, illetve a Kárpát-medencei magyarnyelvű amatőr színházást (sőt az SZFE-t) képviselő mozgalmárok is. A kollégiumi távolságok ellenére a pécsi Zsolnay Kulturális Negyed most is remek helyszínnek bizonyult: Tóth Zoltán ODE-elnök és a Bóbita Bábszínház, amely a teljes infrastruktúráját a fesztivál rendelkezésére bocsájtotta, korrekt házigazdája volt a rendezvénynek. Apró problémák azért adódtak: az egyik gondot talán az jelentette, hogy az információs pultba már nem jutott helyi munkatárs, de ezt a hiányt az MDPT elnökségéből és szervezőiből formálódó stáb hatékonyan pótolni tudta.²

Az előadások vizualitása

A másik probléma viszont, nézetem szerint, esztétikai okokból származott: az első játéknap délutáni csúszását – amit szintén jól kezelte a szervező csapat, hiszen estére behoztuk ezt – leginkább az okozta, hogy a máskor többnyire üres térben dolgozó kollégák olyan díszletelemekkel, tárgyakkal, egyedi vizuális ötletekkel segítették meg a játékosokat, hogy a hagyományosan rövidre tervezett átállások nem lehettek elegendőek. Azon kaptam magam, hogy nemcsak szövegeket rögzítek, gondolatokat jegyzetek, hanem rajzolok: itt egy(-két) jól elhelyezett létra (*A fájós fogú oroszlán, Kamaszságok*), ott egy pontosan kalibrált mérleghinta, lépcső-feljáró, egymásra rakott fiókok (*Költői verseny*), de láttunk előadást ruhadarabokra komponálva (*Levetkezett gönceink*), amelyek egyszerre voltak teret képző díszletek, és hatékony kellékek a játszó kezében, akár csak az *akatoná sosefél* székei, amelyek bizonyos pillanatokban megszemélyesítve, „elesett forradalmárokként” kerültek megjelenítésre... illetve a „bábszínház a színházban” múltbeli eseményt reflektíven, *flash backként* visszajátszó eszköze is megjelent, akár csak a film

¹ Itt ragadom meg az alkalmat, hogy gratuláljak az MDPT elnökségében és ellenőrző bizottságában dolgozó kollégáimnak Dolmány Máriának, Körömi Gábornak és Lannert Istvánnak!

² *Szerkesztői jegyzet*: ennyit soha egyetlen országos fesztiválon nem improvizáltunk a szervezésben. Csak a tárgyszerűség végett: a legutolsó megyei bemutató október 20-án volt, mi pedig 24-én már kezdtük is az országos fesztivált. Ilyen akkor sincs, ha van! Ez nem ment volna, ha nem akarja mindenki ennek a rendezvénynek a létrejöttét és a sikerét, aki ennek „hivatalból” részese volt, de még az is, aki éppen csak arra járt. Nem volt megoldhatatlan helyzet. Amikor kiderült például az, hogy a rendezvényt befogadó bábszínház műszakja nem fertőzött, csak a színészei közül estek ki néhányan a Covid miatt, akkor már érezhető volt, hogy nyert ügyünk van, minden más megoldható lesz. Az utolsó pillanatig szükség volt az összes közreműködő „nem színpadi” kreativitására – házigazda és vendég, gyerek és felnőtt, műszak és előadó, műsorvezető, alpolgármester, buszsofőr, és sorolhatnám még a metszeteket, vagy a résztvevőket, de a lényeg: mind csodaszépen dolgozott együtt.

(*A piros lábos, Kockó*). Még a sokszor kárhozott, itt és most a teret hatékonyan szűkítő (gyerekeket előtérbe, rivalda felé „toló”), helyszínjelző hátsó kulisszafüggöny is igen igényes festői háttér munka eredményeként jött létre (*A csudamadár*). Bizonyos előadások a tér mélységével, az előtér-háttér viszonytal játszottak (*A fájós fogú oroszlán*), máskor a nézőteret is bevonták a játékba, vagy éppen a függöny be-, illetve kihúzásával bántak jól (*Lúdas M.*).

De a néhány, az üres térnél megmaradó produkció sem fukarkodott vizuális ingerekkel: ezeknél a játszóik igényesen kiválasztott jelmezeinek, kellékeinek *színvilága* jelentett különleges élményt: a *Múltidézőkben* a szereplők különféle színű számozott pólói, míg az *Imbolygó iskola-bolygóban* a színes baseball-sapok „öltöztették” a játszókat, az *Érzelmek szivárványa* hangzó botjainak különféle hangjai és színei egy-egy érzelmi állapotnak megfeleltetve működtek, de *A lila álmotól a Fekete országig* komplementer színekbe öltöztetett játszóik is dramaturgiai okból váltak le a Fekete országot gitározó-éneklő, nyilván feketébe öltöztetett főalokról. A két fennmaradó üres teres előadás közül a *Múltidézőkben* magának a mozgásnak vizuális megjelenése, míg a *Mi hármanban* a kivételesen erős színészi játék mellett a boszorkánnyá átlényegülő lányokat megvilágító neonszínű, villódzó vizuális effekt vált jelentésses, dramaturgiailag meghatározott elemmé.

Mi, anno harminc éve még azt tanultuk, hogy – kis túlzással – a „sok díszlet, kellék inkább csak zavarja a játszókat”, lám, ez a tétel 2021-ben Pécsen megdőlni látszik. Nem tudom, honnan jön ez az igényesebb szcenírozásra való hajlandóság (hacsak nem a karantén egyoldalú, virtuális „képességéből”), de muszáj üdvözlöm, hogy a kollégák, minden előadásra kiterjedően komoly arányérzékéről és kreativitásáról számot adva komponálták meg a játékok látványvilágát: emiatt, a látott 16 produkció alapján kimondható, hogy a gyermekszínjátás vizuális megjelenésében nagyon komolyat lépett előre!

Darabválasztás, dramaturgia, zeneiség

Az egyöntetűen – a szó eredeti értelmében is – kitűnő vizualitás mellett hadd térjek rá arra, ami világosabban felmutatja és elhatárolja egymástól a három fent említett réteget, tendenciát, és ez leginkább a darabválasztás, a dramaturgia, kisebb mértékben a zenehasználat mentén érhető tetten. (Kiváló zsűritársammal, idősebb Bagossy Lászlóval, akivel tartalmas beszélgetésekkel teli két napot töltöttünk együtt, abban egyeztünk meg, hogy a színészvezetésről, a különféle játékmódokról, eszközökről ő fog értekezni a látott előadások kapcsán, én ezt a témát csak akkor érintem, ha jelzett fókuszaim kapcsán ez kikerülhetlenné válik...).

Hadd kezdjem a meseadaptációkkal, melyekben a csoportvezetők hagyományosabb útvonalon fordultak játékok tárgya felé. Két Lázár Ervin-adaptációt is láttunk, mindkettőt a Négyszögletű kerek erdőből: az ajaki Huncutkák, Tormáné Szabó Ilona rendezésében *A költői versenyt* prezentálták, míg a debreceni Bolyaisokk Deczki Klára vezetésével *A fájós fogú oroszlán* megjelenítésére vállalkoztak. Mindkét előadás mutatott fel értékeket: az ajaki előadásban ilyen volt a mentős kommandó érkezése a törzsét fájlaló Nagy Zoárd megsegítésére: természetesen a kis epizód „hátsó szándéka” szerepkreálás a nagyobb létszámú csoport számára, ami jól mutatja a csoportvezető pedagógiai és dramaturgiai érzékét, míg a debreceni előadásban a figurateremtés vált sikerültebbé: különösen a Nyúl Aromót játszó alakítása volt figyelemreméltó. Amivel azonban a produkciók adósak maradnak, az a Lázár Ervin-i világ *megfejtése*: ahhoz ugyanis, hogy ezek a mesék túllendüljenek a hatásosan vagy kevésbé hatásosan előadott epikán, és valódi színjátékká váljanak, muszáj lefordítanunk (lehetőleg saját) emberi viszonyainkra a mára legendássá vált állatokat (növényeket), muszáj a magunk és csoportunk számára tisztázni, hogy kik ők valójában a mi számunkra, vagy hogy kiket láthatunk meg bennük. (Én például, aki



valaha a Bab Berci miatt kezdtem el a színjátszással foglalkozni, majd két évtized után mertem csak kapcsolódni ehhez a világhoz, és éppen e mesesorozathoz azzal a saját olvasattal, hogy Mikkamakka és barátai nem mások, mint egy önsegítő terápiás csoport tagjai –, de persze ez az én verzióm.) A szintén meseadaptálásra vállalkozó lendvai Drámások a Žana Kusek Prendl rendezte *A csudamadárban* másfajta csapdába estek: miközben a gyerekek irigylésre méltóan természetes, népi játékokra emlékeztető jelenléttel dolgoztak a színpadon, az egyszerre mondott és mutatott „kettős játék” illusztrációja sajnos inkább akadályozta, mintsem segítette volna a mese megértését. Újra hangsúlyozom: ezek az eszközök, a cselekvéssel való történetmesélés, a dramatizálás másféle fortélyai tanulhatóak, a fesztiválok mellett külön képzésen is: Kaposi Lászlóval és Körömi Gáborral pár éve akkreditáltattuk újra a kibővített tematikájú 120 órás gyermek- és diákszínjátszó rendezői képzést, és szeptemberben elindult a harmadik tanfolyam is...

Hadd folytassam tovább az önfeledt játékra alapozó réteggel, már csak azért is, mert némi pedagógiai malíciával éppen ezek az előadások példázzák azt az irányt, amelyre az iméntiek tovább léphetnének: egy leendő előadás sorsa ugyanis – nem győzöm különböző fórumokon eleget hangsúlyozni – nagymértékben eldől a darabválasztásnál. Ebben a csoportban vagy nagyon jól választottak, vagy nagyon jó darabot írtak maguknak a csoportvezetők.

A topolyai Mosolycsaló Gyermekcsoport Crnkovity Edit rendezésében kolléganőnk, Hajós Zsuzsa *Lúdas Matyi* című darabját állította színpadra, mely jól mondható mondataival, nővé alakított főszereplőjével, szövegesen is megszólaltatott kisliba-kórusával, jól szcenírozott, könnyed, mégsem tétnélküli játékot eredményezett: világosan kibomlik a szándékosan jelmez nélkül hagyott főszereplő fejlődéstörténete, melyben a kezdetben lusta leányzó az események hatására megtanul felelősséget vállalni. Egyetlen apró gondom akadt: a játékban használt klaszrikus zenei bejátszások sajnos nem segítettek, sőt, néhol inkább elfedték a játék „hasznos hangjait”: az egyik verésnél például a függönyön csattanó botütések önmagukban is elegek lettek volna arra, hogy Döbrögi uraság „elporolására” asszociáljunk.

A siroki Pafff Színpad *Szent Antal szerencséje* című előadásánál a rendező, Rajnavölgyi Vilmos maga vállalta a pársoros anekdota dramatizálását, ami jó példája annak, hogy miért érdemes egy semmiségnak tűnő történetet színpadra vinni: természetesen azért, mert fel lehet vele mutatni a falusi lét visszasságait, de még inkább azért, mert ezeket a figurákat a gyerekek belülről ismerik, így semmiféle gondot nem jelent a karakterformálás, az alakok „magukra húzása”, adaptálása a saját személyiségükre. (Ez a vonás egyébként az összes, ebben a csoportban tárgyalt előadást jellemzi, egybefűzi.) Arról nem is beszélek már, hogy népszínművet csak így lehet(ne, szabadna...) igazán jól színpadra állítani: magam részéről a profi szakmabelieket beutalnám egy hétre Rajnavölgyi Vilmoshoz, hogy hogyan is kell ezt jól csinálni. (Nagy kár, hogy erről nagy valószínűséggel lekéstek: mint a beszélgetésen kiderült, a nyugdíjba vonuló rendezőtanárra a sirokiak országos sikereinek egyik kovácsa sajnos leteszi a lantot. Azért én reménykedem, hogy hátha még lesz alkalom...)

A jászfényzarui Napsugár Gyermekszínpad *A rettentő görög vitéze* elvileg egy másfajta közeget idéz meg, hiszen a darab a görög Théseusz személyét állítja középpontba, de ez csak merő látszat: Zalán Tibor darabja olyan stílusparódia, amely nagyon is felső tagozatos kiskamaszoknak szól: annak idején a Stúdió K számára írott bábos előadás ugyanis a „hős-nemhős; közélet-magánélet” tengelyein haladva a főalak mellett is életes figurákat teremt, akiktől nem idegen



az (ön)íronia. (A darab gyermekszínházi alkalmazása különben nem előzmény nélküli: körülbelül egy évtizede Kovácsné Lapu Mari is fiatalokra adaptálta a szöveget.) A rendező, Kovács Tímea a tőle megszokott mesteri kézzel nyúlt az anyaghoz, rengeteg apró ötlettel megsegítve játzóit, transzparensként meghagyva a kóruslétből a szóló megszólaláshoz vezető színházi pedagógiai útvonalat, amire a pseudo-görög szöveg amúgy kiváló lehetőséget ad. A legnagyobb poén az összes közül az, ahogyan a szerepváltós előadásban a kezdetben kisfiúcska hősből lassan, az előadás végére ivarérett legény válik. A mindnyájunk Rozika nénije által meg alapított jászfényzarui színház, köszöni szépen, nemhogy megvan: a jelek szerint virágzik!

Kicsit más a helyzet az Érdi Kishangyák játszott *Imbolygó iskolabolygóval* Nagyné Balázs Gabriella rendezésében, ami ugyebár egy „csasztuska-gyűjtemény”, ilyen formájában első pillanatra esztétikai idegenkedést válthatna ki belőlünk. Csakhogy a szerző olyan pontosan és anynyira *belülről* ismeri az iskola világát, hogy az apró megfigyelések teljes mértékben hitelesítik a szöveget. Tavalyelőtt ezt a játékot Koltai Juditéktól, a Pogácsa az Arénában Színkörtől láttam, a mostani üres teres verzió hasonlóan jó élmény, még ha rendezői értelemben kevésbé komponált is az előadás, a kisdíjak a helyzeteket ugyanúgy hitelesíteni tudják. Emellett kiválóan énekelnek, még ha a „gonosz takarítónő” ziccer-száma rá is megy kissé a magas lágéban induló kezdésre: az énekes kicsit szenvedve éneklő ki a magas hangokat, ami persze valamennyire illik is a situációhoz, de itt talán mégis elkelné egy furulya: nem másért, a megfelelő hang megtalálása miatt.

Ideje, hogy áttevessék azokra a produkciókra, melyek **a résztvevőket foglalkoztató kérdések, problémák jegyében** születtek. Az első és talán a legnagyobb csoportban különféle tematikájú szerkesztett játékok sorolhatók. A fesztivál nyitóelőadása az érsekivadkerti CsepPet Fontányi Andrea rendezte *Levetkezett gönceinkje* szó szerint intonálta a „saját anyagból való dolgozás” problematikáját: a térben elszórt ruhakupacok valódi kiskamasz szobák intim közegébe invitálják a nézőt, ahol olyan kérdésekre kell választ találni, hogy „11 évesként kicsik vagy nagyok vagyunk-e már?” A megválaszolhatatlanra aztán még karcosabb témák-tárgyak kerülnek elő, pl. „Apa gépe” (amit persze itt egy kartondoboz imitál), amelynek beltartalma újabb kérdést vet fel: van-e vajon „életkori sajátosságnak megfelelő könyv a szaporodásról?” Egy olyan országban, ahol álszent módon előbb tiltunk valamit, mielőtt és ahelyett, hogy megértenénk, lassan hőstettnék számítanak az ilyen, egyébként egyáltalán nem politikai előadások. Ilyen mértékű rendezőtanári nyitottság és bizalmas légkör után az sem lep meg, hogy az érsekivadkerti fiatalok milyen magától értetődő természetességgel énekelnek az előadásban.

„Mi az, hogy buzi?” – ez a mondat már az előzőhöz nagyon hasonlatos zuglói Aranyos Kamaszok csoport Lossos Borbála által rendezett *Kamaszságaink* című előadásából való, ahol még olyan örökérvényű „bölcösségekkel” szembesítenek bennünket az ifjú játzók, mint amilyen a képzelt osztályfőnöki intő szövege: „Tisztelt Szülő! Gyermeke szünni nem akaróan kamaszodik...” (stb.) A zuglói előadás ugyanakkor jóval eszköztelenebb, mintha csak egy művészeti iskolai csoport monológ-vizsgáját látnánk, a játzók az egyébként artisztikus térben nem kapcsolódnak különösebben egymáshoz. Ez azonban számomra semmit nem von le a produkció értékéből, mely éppen annyit vállal be, mint amit meg is tud valósítani: hitelesen megszólaló kamaszokat látunk és hallunk, akik magukról vallanak.

Jóval áttevelsebben és rafináltabban közelít a kamaszproblémákhoz a felvidéki Dunaszerdahelyről érkezett Fókusz Gyermekszínház, mely az *Érzelmek szivárványa* című produkciót hozta el a fesztiválra Jarábik Gabriella és Kuklis Katalin rendezésében. Mint a csoportvezető Jarábik



Gabi elárulta, Vekerdy Tamás adta az ötletet, hogy a hat alapérzelemmel (öröm, bánat, düh, félelem, meglepődés, undor) foglalkozzanak, és a csoporttal közös kutakodás végeredménye egy rendkívül letisztult, ugyanakkor meglepő formájú prezentáció lett. A szöveg ugyanis nem más, mint egy nézőnek szóló tudományos értekezés, melyet ugyanakkor hatásosan oldanak fel a színjátékos, képi és zenei – adott hangmagasságokra behangolt, színes műanyag-botok által keltett – hatáselemek, illusztrációk. A szövegbe ékelt néhány másodperces miniszituációk ugyanis rendkívül szórakoztatóak, és azonnal látszik, hogy ezeket a gyerekek a tanárokkal együtt találták ki: valószínűleg improvizációk nyomán rögzültek ilyen találó, végletesen tömör jelenetekké. Ezen felül a játékot tovább színesíti (ha nem lennék félreérthető, azt mondanám „szivárványosítja”), az a tökéletesre csiszolt csoportmunka, mely a konfucianizmusra emlékeztetően (ott ötös, itt hatos rendszerben) azonosítja és felelteti meg egymással az adott érzelmeket egy-egy színnel, hanggal, megszólalással. Mindez azt sugallja, hogy: ha az érzelmek kezelésében rendet teszünk, akkor ezek az érzelmek bizony felvállalhatók, ami nemcsak művészi-esztétikai, de pedagógia üzenetként sem utolsó!

Hasonló megfeleltetéssel él a Koltai Judit vezette Pogácsa az Arénában színikör *A lila álomtól a Fekete országig* című a szerkesztett játéka, csak éppen itt a kisgyermekkor kissé idealizált színekavalkádjá kerül szembe a kamaszkor feketéjével. Judit a színház felől jön: inkább színészpédagógusként viszonyul tanítványaihoz, ami azt jelenti, hogy konkrét színházi-színészi eszközöket ad át tanítványainak a megjelenítés érdekében, ám mivel mindezt hitelesen és figyelmesen teszi, a végponton, az előadás hatásában mindez összeér a más útvonalon haladó rendezőkkel. Az itt felvetett versek ürügyén pillanatképeket kapunk az idillből, amit hatásosan üt le a végén a feketébe öltöztetett nagyobb lány saját megzenésítése a Babits-féle *Fekete országra*. A rendező ehhez komponálja meg a zárlatot, amelyben a gyermekkoránál megmaradó csoport magára hagyja a színpad közepén búsuló „felnöttebet”, aki, koránál fogva már sajnos nem tarthat velük. Bevallom, jobban szerettem, amikor két éve élő kísérettel hallhattam a nagyszerűen éneklő csoportot, mint most, amikor bejátszott alappal kellett beérnünk (a rontott bejátszásra ugyanakkor jól reagáltak a játszó). Ám a Fekete ország élő előadása mindenért kárpótolt: itt a remek szerző-szólísta nagylány mellett a csoport is ügyesen vokálozott.

Ahol viszont a zene, annak legteljesebb kreativitásában, dramaturgiai elemként bontakozhatott ki, az a berhidai 4.-esekből és 8.-okból verbuválódott ünnepi műsor, az *akatoná sosefél* volt – volt tanítványom, Fésűs Éva rendezésében. Az ünnepekről szóló, előző napi drámapedagógiai konferencia után különösen fontosnak tűnt számomra ez a produkció, amely minden ízében megfelelt annak az ideálnak, amit különben az ünnepi műsorról gondolok. Azzal, ahogy Éva konkrét iskolai tárgyakra, székekre, asztalokra, krétára és szituációra, tanári instrukciókra (vagy inkább vezényszavakra) vonatkoztatja a forradalom eseményeit, teljesen konkrétá válik az azonosítás: nem kell, hogy máshol, máskor, és mások legyünk ahhoz képest, ahol, amikor és akik vagyunk, elég ottlennünk egy diktatórikus iskolai szituációban ahhoz, hogy valamit megértsünk – anélkül, hogy elhangozna, jelentésében szünetlik meg Illyés Gyula versének kezdő sora: „hol zsarnokság van, ott zsarnokság van...”. És innentől a maga különös jelzéseivel, a kivégzendőkkel azonosított székekkel, a nekünk háttal leültetett emberekkel, a jelképpé emelt, magányos hegedűszóval intonált „Tavaszi szél vizet áraszt”-tal, a szék karfájára írt krétafelirattal („Le a vörösökkel!”), ez a rendkívül inspiráló, többértelmű műsor inkább kérdez, mint állít e táborokra szabdalt országban, például így: Lehet-e diktatórikusan ünnepelni („ünnepeltetni”) a szabadságot? És mi közülük lehet az ünnepléshez olyanoknak, akik nemhogy az eredeti eseményt, de az azóta eltelt idő legfőbb pontjait sem élték meg?

Jóval általánosabb megfogalmazásban, de hasonló mélységű filozófiai-vallási kérdéseket fesseget a fóti Muharay Elemér Színpad *Múltidézők* című előadása, melyet Révész Melinda rendezett. Az előadás tárgya voltaképpen a hit, a meggyőződés, ám a hit ezúttal nem verbális dogmákhoz kötődik, hanem metakommunikatív módon, egy mozdulatsorban ölt testet, amelyet a számokkal megjelölt játszóknak, mintha időtlen idők óta végeznének... Csakhogy egyszer egyikük rákérdez a mozdulatok miértjére, és innentől fogva lavinaszerűen válnak le a számok/játszók, hogy saját cselekvésükre reflektáljanak. Az is kiderül, hogy egy szám valamiért hiányzik közülük. Mikor pont erre rájövünk, megérkezik a hatos szám is. Ám arra, hogy a fehérbe öltöztetett, szótlannul maradó alak, aki valahol a mozdulatok eredőjének tűnik, honnan is származhat, ki is ő, arra nem kínál választ az előadás. Karinthy Frigyes Lepketáncát idéző játék, mely egyébként hatásosan adagolja az egyre újabb információkat a néző számára, a végére kissé kiürül, de ezzel együtt is nagyon izgalmas vállalkozásnak tekinthető.

Nem kevésbé rejtélyes anyag a gödöllői Petőfi Pupákok triója által elővezetett *Mi hárman*, melynek elsöre civilnek ható lányai, a *Godot-ra váró*ra azért erősen emlékeztető antréból kiindulva végül inkább a Macbeth boszorkányaivá alakulnak át. Az az igazság, hogy nagyjából harminc éve láttam már ezt a játékot, és a rendező akkor is Kis Tibor volt. Meg is kérdeztem tőle, hogy az ismeretségünk hajnalán tőle talán először látott darabot milyen indokkal vette újra elő, mire ő a tavalyról visszatérő három lelkes színjátészó átlényegülését, a (nyilván kettős) szerepbe lépésük folyamatát jelölte meg. Számomra azonban valami olyan üzenetet hordozott a játék, hogy egy tett, amit egy, avagy két ember nem tenne meg, egy harmadik belépésével egyszer csak valóra válik. Főleg, ha olyan erős színjátékos generálja a cselekvést, mint a harmadikként belépő lány, aki megjelenésével, szinte hisztérikus váltásaival azonnal fanatizálni képes a másik kettőt. Ha van pedagógiailag is érvényes üzenete ennek a pár perces, minden tekintetben teljes értékű színházi játéknak, akkor az a rendezői szándék és a nézői olvasat félútján jöhetne létre, és valahogy úgy szólna, hogy érdemes bizonyos figurák bőrébe bújva megtapasztalnunk saját határainkat, hogy aztán a való életben felhasználhassuk ezt az egymásról-magunkról szerzett tudást.

A japán történetből kiinduló *A piros láb* című játék, a szigetmonostori Art Oszályosok zöld csoportjának előadásában, Kas Kriszta rendezésében, egy sajnos mindig aktuális korosztályos alapélményt jelenített meg egyszerre két (sőt, ha a bábjátékot nézzük, akkor három) idősik bevonásával. A játék számomra a billogozás és a kirekesztés allegóriájaként jelent meg, még akkor is, ha a végén nem maradhatott el a kissé illuzórikusnak ható heppiend. A játszóknak azzal a különleges megoldással éltek, hogy a keretjátékot egy beszélő fejes, Zoomos kivetített párbeszéd adta nagymama és unokája között, mely dramaturgiailag pontosan határozta meg a saját múltbeli élményeit tanmeseként elmesélő nagymama és az őt hallgató unoka analóg pozícióját: ahogyan a piros lábassal a fején, hosszú keresés és akadályok árán a nagy végül megtalálja a párját, úgy találja meg a kisunoka is a helyét az új osztályban. Ugyanakkor komoly nehézséget okozott az élőben játszóknak számára az előzőleg felvett, így „élettelen” anyaghoz való alkalmazkodás: látszott, hogy lendületüket, játékuk ritmusát néha megtörte a filmbejátszás kezdetére és végére való várakozás. Úgy gondolom, hogy ez, ha nem is lehet tökéletes, talán precízebb vágásokkal kevésbé zavarja meg a játszókat.

Hasonlóan a film jelentette a megoldást a ferencvárosi MesterCraft számára a *Kockó* című előadásban, vagy inkább játékfilmben: itt ugyanis a kissé ügyetlennek ható, játszóknak által élőben előadott nyitó rap csupán „felkonferálta” az utána következő filmet. Pedagógiailag ez is teljesen érthető: a társaikkal való élő találkozás itt inkább a csoport szempontjából volt fontos. Mégis,



meghatározó művészi produktumként elsősorban a bő félórás filmet kell számba vennünk, mely egy rövidebb szabadtéri jelenet után egy sötét pincesorban forgatott hosszabb jelenetsorba torkoll: míg az udvaron játszó diákok mozgásos játékaik nem lehetnek önfeledtek, mert valamilyen rettegnek az őket fölülről figyelő Elek bácsitól, ezért aztán a pincébe menekülve saját életet, szubkultúrát teremtenek, ami azonban nem nélkülözheti a félelem másik formáját, a tárgyaltalan szorongást. Végig megfigyelhető volt a diákok megjelenítésének sallangtalan tisztasága, vallomásos őszintesége, aminek légkörét csak avatott filmrendezők szokták tudni megteremtteni, hiszen ezúttal nem volt lehetőség az amatőr színházi keretek között oly megszokott, segítő stilizációra, kerettávolságra stb., a gyerekeknek valóban önmagukat kellett adniuk. A rendező Éles Esztert még színjátszó korából ismerve én őszintén nem csodálkozom azon, hogy képes volt erre: az egyik olyan fiatal, gyerekekkel alkotó kollégánk ő, aki teljes komolysággal fordul játszói felé, és határozott művészi és pedagógiai tudatossággal vezeti őket útjukon. Az azonban még engem is meglepett, hogy az eredeti területétől, a mozgásszínháztól ilyen távoli terepen és ilyen mértékben képes volt elvetni minden kapaszkodót, hogy teljes valójukkal behúzza játszói egy ilyen fokú önazonosságot megkívánó fikcióba. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a második, sötét jelenetsorból muszáj volna legalább tíz percet kivágni, mert sokkal erősebben hatna a munka egy feszebb, húszperces rövidfilmként. A „rendezői vágás” után szívesen megnézném, akár valamilyen (rövid!)filmszemlén a szigorúbb, „produceri” változatot...

*

Visszatekintés a pécsi országos gyermekszínházi fesztivál eseményeire

id. Bagossy László

Amikor én még ifjú ember voltam, s először vettem részt ilyen országos szemlén – nem Weöres nevével fémjelezve – falusi kis csoportommal, ámulva néztem a nagyvárosainkból érkező csoportokat, úgy éreztem hályogkovács módon toppantam bele ebbe a forgatagba.

2021. október 24-én, mint zsűri kerültem bele ebbe az ámulatba, hisz a pandémia miatt kialakult életünkben szinte elképzelhetetlennek tartottam a színvonalas felkészülést.

A csoportok azonban rácafoltak erre a kishitűségre, és nem véletlenül idéztem a záró ünnepségen Peter Brook elhíresült könyvéből (*Az üres tér*) a következő mondatokat: „*A játékhoz sok munka kell. De amikor ez a munka a játék élményét adja, nem érezzük többé munkának. A színház játék.*”

Végig figyelve a bemutatkozó csoportokat, egyik ámulatból a másikba estem, hogy milyen ötletgazdagon, kreatív módon valósultak meg ezek a gondolatok a csoportok előadásában. Minden szakmai hiányosságát ellensúlyozni tudtak a láthatóan kemény felkészülést igénylő előadások.

A produkciókat – kivétel nélkül – jó darab- vagy témaválasztás jellemezte. Különösen értékelhető volt ez olyan esetekben, amikor a gyerekek életkori sajátosságainak, élethelyzeteinek megfelelő problémák kidolgozásában, megfejtésében jeleskedtek. Minden ilyen esetben észrevehető volt a diákok személyes érintettsége, különösen a *Levetkezett gönceink* (Fontányi Andrea),



a *Mi hárman* (Kis Tibor), a *Múltidézők* (Révész Melinda), a *Kamaszságok* (Lossos Borbála), az *Imbolygó iskolabolygó* (Nagyné Balázs Gabriella), *A Lila álmotól a Fekete országig...* (Koltai Judit), és a Fókusz Gyermekszínpad *Érzelmek szivárványa* (Jarábik Gabriella, Kuklis Katalin) című előadásokban.

A fel nem sorolt darabok rendezői is olyan előadásokat hoztak létre, amelyekben a megjelenített alakokban a szereplők megtalálták belső gondolat- és érzemvilágukat. Szinte alig volt érzékelhető elnagyolt, hevenyészett megoldás, kiváló „színész-vezetéssel” a gyerekekhez igazították a figurákat, s ez mindenképpen a pedagógus-rendezők szakmai, pedagógiai felkészültségét dicséri.

Figyelemre méltó a gyermekszereplők életkori sajátosságait soha nem meghaladó, megjelenítő készségét, fizikai és lelki adottságaikat figyelembe vevő, arra építő pedagógiai munka. A gyerekek nem szolgai módon végrehajtott megoldásokkal vettek részt a játékban, hanem teljes lelki odaadással (néha ügyetlenül, néha kifejezetten magas színvonalon) vitték előre a történetek historikus és érzelmi szálait.

Érdekes volt megfigyelni, hogy néhány csoport videós bejátszásokkal próbált mélyebb összefüggéseket találni az adott témában, s hogy ez a próbálkozás mennyire természetes közege ennek a generációnak. Bár néha a technika meg-megbicsaklott, de több esetben sikerült érzékletesebbé tenni és érzelmileg közelebb hozni az előadást.

Nem hiányzott a humor sem a darabválasztásban, ezt a diákok is és a rendezők is jó helyzetfelismeréssel, kiváló jellemrajzok felmutatásával tették érzékletessé.

Lenyűgöző volt a csoportok muzikális felkészültsége és mozgáskultúrájuk kidolgozottsága. Alig lehetett a játéktérben tétován toporgó, helyét nem találó figurákkal találkozni.

Az irodalmi művek (mesék) feldolgozói: *Lúdas M.* (Crnkovity Edit), *A csudamadár* (Žana (Kussek) Prendl) *A költői verseny* (Tormáné Szabó Ilona), a *Piros lábas* (Kas Kriszta), a *Kockó* (Éles Eszter), *A fájós fogú oroszlán* (Deczki Klára) a morális tanulságok okos hangsúlyozásával elsősorban pedagógiai tisztánlátásról tett tanúbizonyságot. A mesealakok megformálásában időnként viszont érződött némi közhelyszerű megközelítési séma.

A mesék világának megjelenítése szép és felelősségteljes feladat. Lázár Ervin szerint „A mesék történeteinek szereplői jó emberek, legalább is többségükben azok. Így vagy úgy, valamennyien a szeretetet testesítik meg. Ez nem elhatározás következménye. Az ember lényegileg ilyen, jóindulatú és jóra való. Ez a mostani fogyasztói társadalom a maga ideáljaival, értékeivel, normáival elvadít, és másfelé hajt bennünket. Az a benyomásom, nem olyan világot teremtünk, amelyben akármikor is jól érezhetnénk magunkat. Valaki az alsórácégresi szegénységről kérdezősködött nálam a minap, s egyszer csak oda jutottunk, hogy az a ma már elképzelhetetlen szegénység valami okból nem tette tönkre erkölcsileg az embereket, szegénységük mélyein is maradt bennük valami tiszteletreméltó épség és tartás. Különös kimondani, de gyerekkorom szegénysége valamiképp még javunkra is vált.”

Ennek a szép gondolatnak a megtestesítői ezeknek az előadásoknak résztvevői.

